

24656

Landsmåls- och Folkminnesarkivet
Uppsala

Småland
Misterhults sn

13/4-61.

Skogsmark, Gunnar. 1967.

ULMA:s frågel. 14. Bin och
biskötsel.

83 bl. 4°

24656

14.

Bin och biskötsel. Uppställning
från Misterhult av Gunnar Skogsmark.
(Född 1904).

Vilda bin och vildhonung.

Från min barndom minns jag, särskilt vid så tillfälle, att en man — det var ladugårdskarlen på gården — kom hem från en hage, där han varit och släppt korna på bete. Det kunde väl vara omkring 1915.

Han meddelade min far, att han i hagen hittat så bisamhälle, och att han ännu hade försökt ta tag i dem, varför han tog med sig en halvkupa och en kopsiv, en gammal gardis av hänga över luften och antingen kom skydd för bistic samt en visp (s. k. grenspårskalade björkgrens) o. ett

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

par gamla bantar eller hand-
 skar för att skydda sina händer.
 Om han fick någon medhjälps-
 re med sig, kan jag inte min-
 nas, men det är troligt, att han
 behövde ha någon att hålla ku-
 ran, medan han öste ned denna
 tillade skatt med sloren i kypen.
 Jag kommer ihåg, vad han
 sade till far, då han medde-
 lade honom fyndet: "Jag har
 hittat en bisvärn i kagan."
 Han har i detalj berättat
 med att bärga bina och ta
 hem dem, det vet jag inte, men
stockade dem gjorde han, och
 sedan hade han ett eget bi-
 famhälle att skatta. Det var,
 för resten, inte enda gången, så-
 dant hänt, ty folk, som ofta stö-

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

vare i skogarna och hagmarker-
na, kom på vilka visumhällen
då och då, och högst sålens låt de
en sådant tillfälle gå sig ur
händerna. Det blev att tuga när-
ke på trädet, de slagit sig ner i
och så gå hem efter nödiga redskap
och gärna en medhjälpare, för
att sedan gå tillbaka till hagen
och bärja fjndet. Man skallade
inte bara kunnigou - man tog
bina levande med sig hem, sedan
man stokat dem. Träd med vilda
bin sågades av, och om svärmers
hängde i en gren, sågades man
ner grenen, om dessa tillväg-
gångsättet väl låt sig göra, men
bästa och bekvämmaste sättet var
- när det var möjligt - att direkt
stöka bina - ja ner dem i lu-

Landsmålsarkivet: Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fgl. 14

jag och frabla hem den i denna,
 till den fria bibliskan därhem-
 ma - om sidan fanns, eller på
 något annat högt föremål. Den
 fört nämnda ladvärdskarlens
 var en man, som alltid hade
 ögonen med sig, när han gick till
 lagarna för att tillta borna. Det
 beskrivna tillfället var visst
 inte det enda, då han stokade
 vildbin. Albert Johansson heter
 han och är väl nu uppåt de 80.

Att hålla tama bin kallas här
 på orten "odla bin".

Medan vi är inne på ämnet
 "stoka vildbin", så vill jag nu
 tala, att jag i går i timmas
 underhåll med erfarenheter
 om såväl gammaldags som
 modern biodling av de bå-

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

da biodlarna — makarna Ek-
 holm, gamla M.-bor och födda
 i den staden, men nu bo-
 ende i Björnkull i Döderhult.
 Brägge är 65 år med endast 3
 veckors skillnad. Bräga har sedan
 sin grönaste ungdom odlat bin
 — ända upp till 26 samhällen
 — och de fortsätter med denna
 "binäring", som numera är de-
 ras levebröd till största delen.

Det började för fru Ekholms
 det med, att hennes far vid sin
 död lämnat efter sig en enda
 bistock. Modern — älskar — ville
 inte fortsätta med biodlingen,
 utan skickade efter en "gam-
 mal" biodlare — Albin i Träl-
 bäcken — för att låta denna
 slakta bin. Men då han fick

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fagl. 14

se fru Ekholm, som då var en
 liten flicka, sade han till hen-
 ne: "Vi bryr oss inte om att
 slakta bina - det vore synd -
 och när jag nu ser, att du ser
 ut att ha gott handlag med bin,
 så ska du i stället ta hand
 om den här stocken, och det du
 inte kan, det ska jag komma
 och hjälpa dig med."

Och så blev det, ty fr. o. m.
 den dagen har fru Ekholm
 odlat bin - sedermera till-
 sammans med maken, David.

"Hur många vilda svärmar, jag
 stockat och tagit vård om i mina
 dar, det kan jag inte räkna upp
 nu," säger David. "Det kunde till-
 gå så, att man tog upp en st-
 bra äppring på trädet, varibi

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

na såd. Man rökto med trassor
av kuskvår i mindre hållet, var-
efter lina dras uppåt övre hå-
let och in i kupan, som man
liöb där uppe." Vidare berättas
David: "man kunde — om man
inte hade kupa till hands, ta
vad som helst och banka in li-
na i — t. ex. trälador, karton-
ger, bibrattor m. m." Man be-
hövde inte märka det träd, lina
satt i, ty om riktigt sprang man
hem eller till den mest när-
boende och hämtade de grejor,
man behövde för att stoppa
vildbina, och vänta på om-
delbart tillbaka till svärman.
"För det måste sågades man av
den gren, lina satt i och bar
sedan hem grenen eller bus-

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fogl. 14

7

ken - eller rent av trädet, om
 detta inte var för stort - och
 storskada bina komma, om
 man inte fann det bättre att
 göra det i skogen." David berättar
 också, att han många gånger
 skattat humlebon på honung.
 "De har sina bon i jorden, och
 där tog man bakorna direkt
 och tog ut dem, honningen,
 som var bättre än bihonning -
 renare i smaken - och be-
 nämndes humlehonning." All
 sådan skattning skedde uppi-
 från. Det var för ganska vanligt
 bland både äldre och yngre, att
 man skattade humlehonning
 och det gällde att hålla reda på,
 var humlorna hade sina bon,
 men det behöv man för sig själv."

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

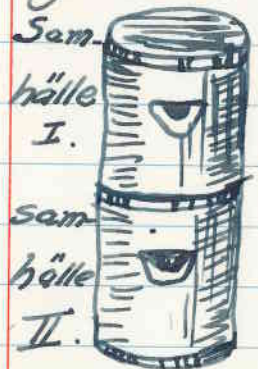
Fgl. 14

Bikus. I hälliga trästokar användes inte annat än tillfälligtvis som birstäber. Jag har aldrig sett annat än halvkupor. En sådan kupa kallades "birstol", och vintertid snodde man träsmattor om denna, varpå man bodan såto en "bihatt" — en stult av granbark, ihopkydd med snula vidjor, snula som på ordinarie snöre. Hatten skyddade linan för både regn och snö och höll värmen efter birsten mattorna.

Bikupans konstruktion:

"I hälliga stokar användes för — för långt tillbaka i tiden," säger David, "och de kunde vara av nästan vilket träslag som helst — gran, furu, björk, asp m. fl., men här på trakten hade man

som stående och ej liggande.
 De kunde gräpas ut av en så-
 dan trästam, som inuti var
 murken men hade hårt och
 friskt skab - ungefär som man
 för i värden gräpts ut kär-
 murken stockar till timor och
 andra träkärl. Man kunde
 kapa ut stocken med en sig-
 snitt och ställa de båda delar-
 na på varandra - i två vä-
 ningar - då var de bättre att
 skära, och man kunde då ha
 två samhället - det ena över
 för det andra, som bilden visar:

rikupa - bikory - bilada
 - biask, var benäm-
 ningarna på en kupa,
 men ordet "skuo" an-
 vändes ej på denna ort.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

//

Prisupans botten var något större
i diam. än Kupans bas, och i
samma stycke som botten var
flustret, som utgjordes av en bred,
något sluttande ränna, något av-
smalmande uppåt Kupan. Träset
var en ring utgrävt, så att "bar-
riärer" bildades åt sidorna. På
så sätt kom flustret att likna
bryggan till en fästning. Flust-
ret målades röd och märktes heller
icke, ty bina hade sina egna
märken att gå efter, så att de
ätvindarna mycket sällan flög
till och fluster. Ingången be-
nämndes också fluster. Med ot-
ta ord förstås också "bryggan" och
ingången i kombination. I Ku-
pans topp fanns ett hål, i vilket
man såg en flugg.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961, MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

Trus i kupan körde man fast
täljda smala pinnar, spetsade i
läda, ändas, så att de kunde kö-
ras in något i halmsöcken.

Man skulle tillas, att dessa pin-
nar alltid var trävita. Man
sätte dem i kors till fäste för
kalkverket. En del kallade dem
för strilar, en del för ledars,
äles en del hade näs och slät
pinnar, - två tillsammans var kruss.

Thuporna uppställdes på li-
te avstånd från varandra
på libänken, som bestod av
två långvägande fyrkant-
sprädda stockar, ihop satta
med träpinnar, ungefär som
man sätter ihop en stoge med
dess egna pinnar, man det be-
hövdes, strängt taget, enbart en

minus i vardera ändan av bi-
 bänken, om den inte var alltför
 lång. Menen var iborrade med
 naverborr, så att de pekade
 något ifrån varandra för stå-
 sigretens skull. För att skyd-
 da bina för iske flygkunniga,
 främmande kryp, såsom myror,
 sattes man bänkens ben i vat-
 lenfyllda burkar, t. ex. ansjovis-
 burkar el. dyl. blockburkar.
 Myrorna kunde då inte taga sig
 över till bänkbenet utan att
 drunkna. I stället för bibänk
 minus jag, är min morfars, född
 1831, hade en vitkalkad eller
 vitmålad hus- bibuset - och
 framsidan av detta öppen och
 vänd mot sölsidan. En klaff
 i husets hela längd kunde man

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark, 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Fgl. 14

Detst gångjärn fallas ut för att
 tjänstgöra som ⁹⁰ sol åt bibänka. Huset
 finns nog kvar än men av-
 väntes till annat ändamål. Det
 kunde väl vara 4 x 1,5 m. samt
 hade spetsigt sticktak. Här såg
 jag ofta morfar pyssla om sina
 bin, som var hans stolthet. Hof-
 fan hölls uppfälld med kuor
 ovan till på husväggen vintertid,
 och kunde nog hållas så även
 sommartid vid dåligt väder, t. ex.
 stark bläst eller regn, om det så
 kallt. Dessa bilar med bisam-
 hällen övertogs senare av min
 far som fortsatte sin svärfars
 biodling. Familjen utgjordes
 av många personer samt det
 utom drängar och pigor (som det då
 hette), men hemmug behövde vi ej köpa.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

Tillverkningen av halmbesparna.

Herr David Ekholm m. fl. tillverkade sina halmbespar förr, framgår av efterföljande beskrivning, men det fanns ju så par sås åd tillverka sådana. De flesta lär på orten göras, som Ekholm lär sig av de gamla bickungarna, nämligen byggde den i spiran, men det lär ha funnits en och annan halmbesparbyggare, som lade halmbespar uppå varandra, varvid man mot toppen måste göra halmbespararna mindre och mindre. Till slut får man då topphålet av den mindsta kranseu, och till detta täljde man en lagom tjock plugg.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark, 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

Toppgaller satte man överst
 inuti kupan, för att träplugg-
 gen inte skulle byggas fast
 av trä. Detta var tillverkat
 av trä. "Det kunde annars hän-
 da," säger David, "att om man
 ville lyfta på pluggen, man
 raserade hela bakverket där-
 uppe i kupan, och det vore ju
 till skada både för en själ
 och träna." Men varje biöklare
 särskilt de mera prominenta
 s. k. likvingarna, kommer
 under årens lopp på olika bup
 för olika företakes inom bi-
 världen — hur de skall bota det
 och det — hur de skall hjälpa
 träna med ett och annat —
 hur de bäst skall kunna skyd-
 da bakverket o. s. v.

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

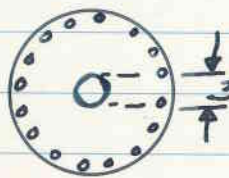
Thujas bandes föro med vide, senare
 rotting. Ännu lever två bi-
 odlare — Albino Tharlsou i Mört-
 fors (förent ornnämnde Albino i
 Målbäckens) — 75 år — samt Wil-
 helm Warberg i Färbo, ^{63 år} och dessa
 lärde en gång i tiden David att
 binda kypor i hel spiral. Man
 band så med videspöt, som man
 blöf ut till tunnare spöt i en s. k.
 bandstob — sådan som de gam-
 la bergmakarna använde vid
 utsklyvning av bergspöt. Man
 kunde i denna metod följa på en
 trua (d. v. s. trumpå-jaxdal) knipa
 fast ena ändan av spötens och se-
 dan bliva ut den tunnare med
 en kniv. Även hasselspöt använ-
 des. För att sedan spötens skulle bli
 reinka, lade man dem i vatten

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

någon timme före användningen.

Skallådan kallades förr för "översätser", och den bestod av en 2 tum tjock träskiva med ett hål i centrum - 3 tum i diameter, och i periferien var små hål borrade, som bilden visar.

Två spärrgaller sattes mellan kupan och översätser, för att ej drovlådan skulle lägga yngel upppe i översätser (Skallådan), där den rena, gula honungens blev.

Fru Phobus far hade använt extra lösa halvkransar, till att bygga på kupan med, om samhället var extra stort. De gamla tog en andra "handkupa" och satte

den övra den första. Där fisk de
 då den vackraste hornungen på
 grund av nybygget, som då blev
 till. Där tätades med strö le-
 ra och trasor, eller stöda. "Så
 gör man ej nu", tillägger David.

Den vid ingången utskjutande
 de delen av botternas ballas äro
 i dag för glustret. I toppen
 på halmkupan sättes en trä-
 plugg, som man kunde svepa en
 trasor om för bättre täthet i
 topphålet. För att få halv-
 varven jämna, knoddes halmen.

Raukpor började användas av
 storbi odlare för c:a 45 år sedan,
 men småbi odlare använde än
 i dag vanliga halmkopor. Ma-
 karna Ekholm har numera
 endast raukpor, och gjut kav

Landsmålsarkivet: Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

se dessa stå uppställda i linje
 utanför stugan. De är målade
 i litet olika färger, för att bina
 inte skall flyga fel, utan prick
 kunna orientera sig. "Det är upp-
 ket lättare att sköta rankan",
 upplyser David. "Truporna skall
 stå uppställda så, att solen när
 flustrer så tidigt på morgonen
 som möjligt, i skydd för väster
 och nordan, ty bläst är det
 värsta, bina det." Mellanrum-
 met mellan varje fluster bör
 vara $1\frac{1}{2}$ m. En del ställer dem
 låtare — en del ställer dem i
 "sick-sack" på två rader. Då
 går de bakomvarande bina
 emellan de främre stroskar-
 na, när de skall ut och flyga.
Inuti kupan fäster man

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark, 1961, MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

4 st. pinnas i 2 Kryss till fästa
 för kakverket, men denna gam-
 la metoden har ändrats till det
 följt benämnda toppyallret,
 vilket var placerat i den höjd,
 som bilden visar:

De uppställda Kuporna
benämndes med ett ge-
moniskt namn

leigårdens. Kuporna
stod på en libänk. Vintertid lusk-
te David Kuporna - de gamml-
dag - med libatt av granbark
 - en strut, topsydd med vidjor,
 och för extra värme svetades fört
halmbupan med trasmattor.

Trivseln var man noja med:
 "Först och främst skall lima lä-
rena Kupor, och de skall ko-
kas eller skällas, om man viss-

Landmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

tänkta yngelröta, d. v. s. rutena
yngel, som voro kvar i kupan.

Så skall kuporna skyddas
noga mot råttor, som kan föra
med sig smitta till kuporna.

Har bina fått utsot, (d. v. s.
diarri) skall kupan rengöras
extra, före med goda och heta
vatten, nu med denatrium.

Flyg-lam-het eller den s. k.
majsjukas, eftersom den upp-
träder i maj månad, kallas nu
mera "nochemia".

Man skilde på vildbin och
tambin. Misshälsat kallas
bistvak, "bikupa" eller "kupa". De
enskilda bina benämnes bi. En
modern träkupa kallas upp-
staplingskupa. Följande bin
skulle en kupa innehålla: vise,
arbetsbi och drönare.

Sammanfattning av uppfattning:
Bin. Det skildes på vildbin och
taubin, och de enskilda bin be-
nämndes bi (ett bi). Visen be-
nämndes visse, dronning, bidron-
ning, drottning eller bidrott-
ning! (dronning eller drottning ä-
r givetvis uttalat). Någon gång har jag
väl hört "binoder". Dronarna har
ingen annan benämning än drö-
vere, och arbetsbin kallas arbetsbi.
Uppfattningen om dessa tre olika
sorters bin och deras resp. funktioner
inom bisamhället är, att visen
för befälet över samhället, och
övriga bin kan intet företags-
sig utan denna "order". För s. b.
visfallet (d. v. s. där visen ofta
eller förolyckats eller på annat
sätt (försvunnit) samhälle, har
ansetts odugligt. Visen befruktas

Landsmålsarkivet: Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fgl. 14

av drömmarna, man sedan befruktningarna är verkställda, dödas vises drömmarna. Om här i bygden en person visar sig tvöhöggen inför en uppgift, säges om denne: "Jhan far som vare han vis(e) fallen." Om det myllrar av folk säges: "Di far fram å tebaks som bina på sid fluster." En rolig sad - Thalle i Njuslid - uttryckte sig så ungefär, då han såg brinnas strömma till för att uppvakta hans lustre på födselsdagen. En del kommo, medan en del strömmade ut ur huset. Utanför huset var bergkläddar: "Fjängers (känngarna) far (far) fram å tebaks över hällora som bina på sid fluster."

Man tänkte sig, att det var drömmingen som bestände t. ex., när

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

bina skulle bråna. Jag minns, hur
 min morfar hade mig att läg-
 ga örat intill pupan och lyssna
 på "rösterna" därinne. "Hör du,"
 sade han, "att du vill ut å bråna
 nu? Du säger med pipig röst:
 ut - ut - ut - ut!" Jo, det kunde
 jag tydligt höra. Så höll det på
 därinne i pupan i timtat, och
 morfar och jag gick dit och lyss-
 nade gång på gång. Jag tyckte mig
 tydligt höra, att bina sade "ut - ut"
 Och morfar sa: "Du tjatar på dron-
 ningan, att du vill ut." Så en
 stund fram på dagen blev det
 en annan lät, som blandade sig
 i bören i pupan - en djup bas,
 som, antligt morfar, sade "far-far-
 far-far!" "Nu säger dronningen,
 att du får fara," sa morfar. Så

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

hörde man detta rörika tonläge, visans
 "far-far" väla om med arbets-
 binas gnälliga "ut-ut". Och så i
 sön - vips - kom de alla ut-
 rusande med visen i brytser (upp-
 lyfte morfar), och så bar det väg
 ut med hela svärmen. "Nu blir det
 bromning", sa morfar förnöjt.
 Ett visofallet samhälle visade idel
 vinst och dra (d. v. s. draga) - bina
 tjarar sön "ut-ut" utar och få
 något svar "far-far", ty visen är
 borta, och det vill liksom inte bli
 något av. "Det verkar, som det var
 visofallet", hörde jag morfar sä-
 ga med oro ibland, då han gick
 där och väntade, att bisvärmen
 skulle lämna kupan.

Baroerna Ballas "yngel" eller "bi-
 yngel" - jag har visst också hört "bi-

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Figl. 14

mask" några gång. ^{ej}
Drövarna ansågs Börlösa, men
 det gjorde arbetslina, vilka var till
 för att samla hornung (d. v. s.
samla nektar). De gamla i M.
 säga hörnig om hornung.

Priets olika delar benämnes:
lurvd med tunga, vingar, mel-
lankepp och bakkepp med gadd.
 Giftet kallades bigift till skillnad
 från omgift, som kallades stet,
 eller smetter. Pristisk ansågs vara
 bra mot reumatism, som man
 allmänt benämnde jekt (gikt).

"Låt dina stiska da - då ä bra
 för jekta." - d. v. s. "låt dina stis-
 ka dig - det är bra mot reumatis-
 men!" Hörde man de gamla säga.

Skogon på benen för transport
 av frönjöl, benämnde många

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

"byxera" (d. v. s. bykoma). "Siv du, äro di här byxor?" sade morfar, och så bog det ut för äro barna öga. Sen, som fåu bistisk behandlade med jord. Man bog en näve kall jord och tryckte efter på sticket. Påu snart avtog smärtan. En del tuggade en bit socker och lade tuggan över sticket, men det är nog en nyare botemedel. Vid äskväder ansågs bina särskild arga, samt om de hörd, äro någon "samhällesmedlem" var i fara, t. ex. äro äro vi såd fast - i kläm - då det av de andra bina kunde höras "skrika" på äro särskild sätt. Personer, som druckit brännvin, månde akta sig för bikupan. Det talade en gammal bikupa om för mig en gång. Om en person

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

är närvarande (går intill bibänken) och gestikulerar mycket, blir bli-
 na oroliga och arga, säger en
 biödlare - Gunnar Strömquist, 57 år.
 Alltid blev man som liten varnad av
 de äldre "gå inte till bibänken!" -
 "Stör inte bina!" - "Skamma inte och
 stå vid bibuset!" - Men många
 ante, att det är hälsosamt att bli
 bistucken, för att man inte talar om,
 hur hälsosamt, det i alla tider an-
 ses att äta honning. Uyligens har
 jag talat med en 86-åring - Oskar
 Johansson - och denne prästas med
 beständighet, att han har honningen
 att tacka för sin goda hälsa. Han
 äter 20 kg. honning pr år. När jag
 talade med honom i förgäva, hade
 han varit och köpt sig en ny
 cykel, eftersom hans gamla var

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Figl. 14

utslitas. Det säges något om Bärn-
 hälsa — att köpa ny cykel vid
 86 år. Ävenså erbjuder han sig att
 åt en jämnårig man, som
 han varit skolkamrat med, grä-
 va upp dennes rätt stora träd-
 gårdssområde. Han har aldrig
 varit sjuk i hela sin långa liv.

Ribsa Bärns jag den mer än
 åttiåriga "bikungen" Th. Niskaström,
 vilken börjar jagas med en stor
 honung och heller aldrig varit
 sjuk. Än i dag går han ut på
 mycket ansträngande jakt i
 skog och moras. Denne man odlar
 bin och har gjort det efter gam-
 la metoder för, men har gi-
 vetvis övergått till mera moder-
 na och rationella metoder. Han
 kallas allmänt för Bikungen.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961, MISTERHULT

SMÅL.

Frgl. 14

Makarna & khoru talar om:

Visen eller drottningen, i gammal tid ämnas kallas dronningen (dränningen) samt arbetsbina och drönnarna - allt sul. David, vilken uttalar sin uppfattning om de olika samhällsfunktionärerna i pupan: "Visen är det av drönnars befruktade bist, som förjer för samhällets fortplantning och bestånd." Det har hänt att David haft en svart och en gul vise i samma samhälle.

Min svärmas ätt, om det bara finns en enda vise. Visen "sätter till sig" en visocell. Den gamla visen flyttar ut och den nye tar befäl i pupan. Den gamla går ut med svärmen i t. ex. en perubuske. Ända till 16 visor har David haft i samma pupa.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

"En svärms gick en gång ut med 3 visor i samma svärm," med delar han, "men det var inte bra." David gick då och tittade, för att utrona, varför svärmens flög ur kupan tillbaka, där den såg första gången. Ända såd spärngalleret ut för flustret, så att drottningen inte skulle kunna komma ut. David vände på kupan, och då gick han se, att två visor gick där kvar men inga andra bino.

Förklaringen på ovanst. "Genommen" var, att den visan som bina följde var så liten, att den kommit ut mellan spärngalleret och kupans vägg, och sedan följde bina med denna visor till samma ställe, där de

satt första gången, de var inte.
Sambället räddades under
undergång den gången.

"Vissfall heter det, när ingen
vise finns," säger David. "När sko-
ken är vissfallen, ljuter bina
och vill inte draga. Det finns
två sätt att ersätta denna vise-
brist på: I. Man tillför sam-
hället en ny vise, man den
skall antingen tillsättas ge-
nom visebur, som innehåller
vise och anmbur, vilka skall
mata visen. Man har nämligen
först infört godsfoder i
denna bur, och detta foder be-
står av florsocker," säger Davids
hustru. "Nu äter sig visen till
sambället" (d. v. s. den "vänjer
sig till" såsmåningom under

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fgl. 14

matvringens gång och "får in"
 den nya lukten). Men bina skall
 svärmringens vänja sig till den nya
 drothningen, innan de godtagas
 hemme som regent i Kupan.

Men allt detta måste ske, in-
 nan samhället får pusk-
yrget (förklarung längre fram),
 ty då har bina tagit vid ar-
 betsbil till vis och då går
 samhället "å män" (d. v. s. det
 går under i birst på rätt vis).

Tammal vis eller arbetsbil,
 som blott kunde lägga drömar-
yrget - "puskyrget" - ett oclug-
 ligt yrget, kallades puskdroth-
ning eller puskvis.

II. Det andra sättet att till-
 föra det visfallna samhäl-
 let ny vis, är mitt eget, "såges

David, "då jag rullar in drots-
ningen i honung och släpper
 ner henne uppifrån i ku-
 pan. Då kommer arbetsbi-
na och rengör henne, så att
 hon blir fri från honungen.
 Sedan de gör detta - och först
 då - godtager de henne som
 regent i kupan."

Man skilde på äldre och yngre
 bin och följande olika benäm-
 ningar hade man: flygbin,
 gältbin, ungbin, lusbin. Alla
 dessa benämningar hade man,
 säger David, "och varje benäm-
 ning för sig utsäger, vad slags
 bi det är fråga om." Likaså
 bekräftar han, att mina föred-
 omna benämningar
 på biets olika delar - huvud,

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Frgl. 14

tunga, vingar, ben, mellankropp,
 bakropp - stämmer med de
 gamlas uppfattning om biets
 kroppsbyggnad. Thorger på be-
 nen för transport av frönjöl,
 kallas inte direkt 'byxor' men
 liknar faktiskt sådana, menar
 han. Enom gadden, som är för-
 forning, sprutas biets bigiftet,
 som numera ofta benäm-
 nes 'oraphin', in i 'offret' och
leistisk var bra som botemedel
 mot muskelsvimmelse, isch-
ias och ledgångsvimmelse,
 som förr kallades 'gikt'. 'Da-
 vid själv är helt immunt mot
 leistisk och arbetar vid bitän-
 nen helt utan skydd, medan
 hans hustru däremot all-
 tid blår sig i gardin och

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

handskar, när hon hjälper till
 med biskötsel. Behandlingen
 av bistic var kall jord, som
 man tryckte mot stygnet,
 eller också badde man på
 med kallt vatten. "Skall jag
 någon gång skydda mig,"
 säger David, "så träller jag
 helt enkelt över mig en
 spann kallt vatten över hu-
 dudet och låter det rinna
 friet över hela kroppen, klä-
 der och allt. Sedan kan jag ar-
 beta obelindrat och t. o. m. ösa
 bin med händerna direkt."

Jag får träffa en an-
 man biodlare från Kristdala.
 Denne berättar, att han helt
 enkelt ästundade bistic, ty
 han måste bra av ossa, och

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

"För att få dem," sade han, "prelas jag bina i ändan med pek-
 fingret. Ju fler stick, ju fär,
 desto bättre tycker jag, att jag
 når. Men min lustne, hon
 blir sjuk av bara ett enda stygn."

En Jekholm berättar, att
 "vid regn och åskväder kom-
 mer bina hvarnarsande till
 kuporna i förväg, och på så sätt
 är de väderlekspårman." Vid-
 re berättas how, att "bina blir
 oroliga, när de hör ett blåst
 bi skrika, och tager man en bi
 och håller fast det - vilket man
 ju egentligen inte ska göra -
 så blir det ett fast liv i
 kupan." Sticket säger man, att
 bina har, när de är ilskna och
 vill stinga.

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

David berättar, att det kan va-
ra många olika raser i bivärld-
en, och några stycken räknas
han upp, medan han också ta-
lar om svarta och gula bin.

Han nämmer: Ukrainare,
Tyskare, Amerikanare, Ma-
stardes (som är korsade), Nor-
diska, som är svarta, Itali-
nare, som är gula, m. fl. raser.

Piröveri berättar han också
om - hur den nye ägarans bin
kan flyga över till den and-
res och taga för sig av dessa
bins samlade skatter, ja det
kan förmligen uppstå er-
övringskrig, och detta kan ut-
lösa ovänskap biägarna
emellan, eller i varje fall
missständsamhet som resul-

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fagl. 14

law. Han nämmer mannen
 på två biägare, vilkas resp. bin
 alltid låg i fejd och stal för
 varandra. Den ene biägaren
 hade svarta bin - nordiska och
 därför kunde han lätt igen den
 andres, som var gula italiensare.
 Så fort han fick se vid gult bi
 på sin bänk eller vid något
 fluster, "knäppte" han detta som
 man före knäppte loss. Och lika-
 dant gjorde den andre biägaren
 med de svarta bin, som upp-
 trädde på hans bidomäner.
 Det fanns många fula knep
 till att skada grannens bin
 med, säger David, "men varje
 bidant var ju skollegialt och
 vidrigt. Därför var det bäst, när
 grannar kunde tamsas även
 om sina, som om allt annat."

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Frgl. 14

Parvingen berättas David om:
 "Drottningen går ut ur ku-
 pan för parvingsflykt. Hon
 utväljer då först en drönare.
 Högt uppe i luften sker sedan
 parvingen i flykten. Därefter
 omkring drönaren - bara
 faller till marken - och man
 kan se drönare ligga döda
 på baken. På hösten dödar
 arbetsbina de övriga drönarna,
 sedan dessa sj längre har nå-
 gon funktion att fylla.

"Det hörs som en fyllig och ren-
 tonig musik högt uppe i luftens
 under parvingen, och en van
 bikännare kan alltid av det-
 ta ljud konstatera, att det är
 parving, som försiggår där
 uppe i rummet," säger David.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fgl. 14

Binns bygge berättas David om och säger: "Det finns 3 sorters vax: 1) byggvax, 2) hittvax och 3) biharts. Det bästa polerade vaxet färdas med för att dessa skulle få god blaug. Det görs en fiolbyggnad — Kennil Svensson i Veninge-lult — än i dag, och han är välbänd för den goda blaug, han får i sina fioler."

"Med biharts hittas binna. Man lutar om livet, biharts och bipaka samt drönareceller, drottningceller (eller brunnareceller). Träskor byggas parallella med flusterhål. Vildbygge kallas det, när bakorna byggas vinkebrätt mot flusterhål. Cellernas lock kallas täckvax. Genom det fört omvämnade toppgaller åstad.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fagl. 14

Kommer bina regelbundet bygge.

Svärmingen försiggår:

1) svärms, 2) svärm - svärm eller andra - svärm, 3) tredje - svärms eller eftersvärms. Man kan också säga "första", "andra" och "tredje" svärm.

Man kan höra i kupan, om på bisamhällets snart ännu svärms, och detta kallar man för svärmtor. Man säger också, att bina svanar eller kallar.

Ljudet låter som "ut - ut - ut - ut". Det svarande ljudet från vissen säges: "far - far - far - far". (Jfr. vad min morfars lät mig, som liten, höra i kupan.) Svarande ljudet från vissen benämnes löftet, och man säger då, att "bina fisk löftet". Det samhälle, från vilket svärmsen utgick, kallas

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Figl. 14

moderkupan eller modersam-
hället — (även moderstroken). Om
 det är 'ett samhälls, som över-
 leverat vintern', kallas dess bio
 för överliggare, och när dessa
 svärmar, är det svärm-svärmar.
 Om det är 'en av årets svärmar,
 som i sin ordning svärmar',
 så är det jungfrubräms eller
första-svärm — om jag förstått
 David rätt. Särskild benäm-
 ning på 'svärmar, som återgår
 till modersamhället efter en
 stunds kringflygande' är vit-
lös svärm för utarbetade bio.
 Anledningen till att dessa bio
 återvände till kupan efter en
 stunds meningslös flygning,
 är den, att de ingen vit fick
 med sig på utflykten. (Jfr. m.)

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Fagl. 14

vad David i det föreg. berättat härnäst.)
 Särskild benämning på det
 förhållandet, att ett större an-
 tal bier vid vackert väder flyga
 utanför boningen utom att svär-
 ma' är bina spelas eller bina le-
 kes. De bier, som då kommer ut,
 kallar man bi-starka (d. v. s. de
 är bistarka), och det är unga bier,
 som vill ut och leka - lära
 sig flyga och i övrigt uppföra sig
 som gamla, starka bier. När bi-
 svärmen samlade sig efter svärm-
 ringen, sade man, att bina
blasade sig eller satte sig i plase,
ävers klunga eller biplunga.
 För att svärmens skulle slämmas
 kvar, kunde man vidtaga åk-
 empselvis om åtgärder, att
 man skar av den gren, på vil-

Landsmålsarkivet: Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

kan bina blasat sig och lade de-
 na i en skugga men så, att bi-
 blungan konfunder upp sig sty-
 ke från marken. Så tog man till
fångstburar samt en köksked,
 som man blötts i vatten, och så
öst man in bina i burar. "Nå-
 got lockbete behöves inte," säger
 makarna Ekholm. Sedan var bi-
 na stockade (uttal: stäckade),
 och man kallar arbetet än i dag
 att stocka biper. Stockningen bör-
 de företagas, när bina blasat sig
till endast en kaffekopps stor-
 lek. Man fick ej vänta för länge
 — eller tills blasen blivit större,
 ty då gick det sämre att få in
 bina i fångstburar. Att flytta
 bina från en bur till en annan
 kallades att driva numera, man

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

förre sade man trumma — trumma
ma bira). Att 'inlysa bina i den
 kupa, där de definitivt skall
 slanna' kallades att kupa bira.
 Särskilda försiktighetsmått för
 att bina ej skulle stiskas' fick
 fru Ekholm vidtaga — nämligen
 draga över sig en slöja och ha
 handskar på händerna. Men
 David behöves aldrig vidtaga dy-
 lika åtgärder, ty han arbetar
 obehindrat med bina, och vill
 de stiska, så får de", säger han,
 "men det gör de inte om man
 tar dem på rätt sätt. Rökpuster
 är mitt enda vapen, och den
 använder jag med stor försik-
 tighet. Jag röker med torvströ,
vitmassa eller säcktrasor, och
 med denna rökning kan jag få

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

bina precis, vart jag önskar. Är ke-
 dade kupan ren och fin, så trivs
 bina i den utom att man behö-
 ver ingrunda den med någon
 ört o. d., och inte behöver man
 låta kupan med koträsk o. d., ty
 den skall vara tät i själva bygg-
 naden. Men för binas trivsel
smorde man förr kupan med
honnings- eller bokervatten.
 Vid binas andrasvärm eller svärm-
svärm göres ^(Storben) viselös sto par tre
 timmar. Då är det oroligt i
 samhället. Man skär då bort
 alla visceller från kupan.
 Sedan släpper man på andra
 svärmen på kvällen i solned-
 gången, och detta förfarings-
 sätt kallas för drivning,
 upplyser makarna Ekholm.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

Spårbin skickas före svärmen ut av bina i förväg, för att dessa skall rekognoscera och utspäna, var vises tänker sätta sig — eller om den helt enkelt tänker rymma.

”Högt uppe i en fjura såto en gång en svärm”, berättas David. ”Jag sköt med två hagelskott av grenen. När bina tog mark, var jag tvärt framme med fångstkupan och tog dem. Vinken hade inte hunnit upp och to till flykt, så jag kunde ströka svärmen ordentligt.”

Vid ett annat tillfälle frågade en granne David till råds, ty högt uppe i en gran hade hans bisvärmen klatrat sig. ”Vill du affra granen”, sade David,

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

"Så skall jag ströka binn åt dig."
 Grammen gick efter yta och såg,
 och två man fällde grammen.
 "Som den slog i basken, var jag
 framme med fängstakupan
 och fängade in hela klassen",
 berättar David.

I Stansjö gick man en gång
 sånda efter solaren för tåga
 liäl på en runder skorsten-
 pipa, emedan en bisvärms
 blaxat sig i pipan. Även det
 sättet lyckades, fast efter
 mycken nöda.

En bisvärms kan blasa sig
 på de mest otillgängliga
 ställen, och det gäller att då
 komma lilla på räna knepet
 att just vid det tillfället kom-
 ma ströka binn.

Men när en bisvärn klungar sig
i huvudet på en människa, då
kan det bli ganska besvärligt att
rädda både bisvärn och huvud:

I M. finns en tvåvåningsstuga,
som kallades "Thungen" - möjli-
gen av den anledningee, att på
dess övre bottan bodde en bikung
- Tisse - en gammal rugkärb.
På nedre bottan bodde en gam-
mal rugknö - Rotis. Dessa två
kom ofta i del om bräsaker, men
ibland behövde de varandra's hjälp,
och då fick utda vara jämb. Tisse
vågade därför en gång be Rotis hjäl-
pa till med att överföra sig av si-
na bisambälten från en fängst-
kupa till en annan kupa, där hon
definitivt skulle bo. Medan han
stod och höll fängstkupan, gick

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

Lotta ino efter en gardin, som hon
 hängde över sig till skydd mot bi-
 na, en par gamla vantar samt
 en björkrisp — allt efter Tisses
 önskan. När hon så skrudad kom
 ut på trappan, kunde inte Tisse
 underlata att följa repliken:
 "Å då inte då, ja' allti har sagt,
 att du passer bra to spöke!"

Lotta valde barksmen, men be-
 slöt att lämna. När så Tisse
 bad henne att sakta och jaskert
vispa ner bina i rättå Kupan,
 förde hon om med vispan, som
 hon var van att vispa i Välling-
 gryttas därinne i spisen. Sedan
 slängde hon kvickt vispan och
 sprang in till sig, där hon ställde
 sig att skratta i fönstret. "Det
 var en syn", lär Lotta ha sagt,

när hon senare berättade om även-
 tyret med Uissas bin." Di sätte
 sig i huvudet på Uissa, som var
 Carlwood. Men missa fick han
 i alla fall på huvud, för det
 sig ut precis, som om han haft
 en krummelmissa, så vitt i
 sommarn, det var." Uissa hade
 också berättat för folk om samma
 Kollas händelse och slutat
 sin berättelse: "Så varm mys-
 ke vet jag aldrig ha fått på
 mitt huvud när jag." Vist-
 ligen fick Uissa nu bullet huvud,
 men han lär ha klarat av
 situationen utan Kollas hjälp
 och räddat både sin eget liv
 och binas, så att dessa slut-
 ligen blev streckade i rätt Rya.
 Men hur han bar sig åt, blev hans
 egen hemlighet.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

Binas arbete är att dra och bygga. "Sätt till den nya ramarna, så blir det liv och lust i samhallet, ty bygga är livet för bina", säger makarna Ekholm. De olika arbetsperioderna är: Vårdraget, då varmt väder kommer med vitsippor och vinterjask. På våren ger man bina rensingsfoder, som består av tunn sockerlösning. Man säger då, att "maggen blir av med vintern". När kuporna skall rensas om våren, bör det vara minst $+12^{\circ}\text{C}$.
 2) Sommardraget, då vitklöver - vildklöver går till. Senare kommer blåbär, hallon och lingon mellan för undan.
 3) Föstdraget eller linddraget eller sista ljungdraget. Fosters

detta drag har inte bins mer än
 få av naturen, ty sedan börjar
beskallningen och övervint-
ringen, till vilken man måste
 kvarlämna 2 à 3 kg. hornung
 som vinterfoder, varefter man
 tillsätter 10 à 12 kg. socker.

Sommar draget kallas först
klöverdraget, men när det är
 över, övergår bins till bärblom-
 nor och annat drag, som vi sett
 av det föreg. Vikningarna bins-
 emellan talas om gott drag och
dåligt drag, och det är givetvis
värmlighetens bättre eller sämre
art det draget, som bestämmes,
 vilket det kommer att bli - torr
 eller fuktig väderlek m. fl. fak-
 torer att räkna med. Vikningar-
 na räknas också med hela antalet

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

drag — 3 st. — och kallar dessa drag
med sin gemensamt namn för
biar — gott biar — dåligt biar. Nå-
gon gång säges de också honungsar,
eftersom ju honningen är den mest
betydande produkten från kupan.
Biets arbete i blomman är, att det
suger nektar och med detta sugan-
de + lemdragande sanilar de,
varvid man om båda dessa arbe-
ten tillropa säger, att biar drag.

När arbetsbiets bon dragande från
fältet, belastat med frönjöl, hade
man förr olika tro om detta, sä-
ger David. Han menar, att som-
liga trodde, det var honning, som-
liga ansåg det vara vak — andra
ster, att det var mat åt larvema.
"Man hade inte reda på så myg-
bet förr som nu", säger han och

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark, 1961, MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

lillägges: "Det är numerant-
 forskat, och det är frönjäl." Det
 kallades bifoder. Framställningen
 av honung och vax' har i alla
 tider utgjort discussionsämne,
 ty den ene hade den tron, den
 andra en annan. Och bitt böj
 någon bötaktig vätska ut blom-
 man - eller något sirapsaktigt
 - och har man ansett, och och
 detta "halvfabrikat" sedan i bi-
 ets kropp omvandlades till ho-
 nung, som det frögjorde sig från
 i vaxcellerna för att ha det till
 vinterförråd, men innan dess väs-
 te bitt ju ha framställt vaxet
 till att bygga celler av, och även
 samma framställning har an-
 setts vara ^{annan} en borts omvandling
 av växtämnen i bitts kropp.

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

Först på senare tid kom man underfund med, att var framställningen var en sorts svettvingsprocess, som försiggick högst uppe i kupan.

Ljudet från kupa efter en dag med gott drag kallades bising.

"Dina sjungar - det har varit ett gott drag i dag", kunde man säga inemot solnedgången.

Efter ett sådant dagsdrag fick bina en kraftig fuktavföring och då sade man, att "bina svettas".

Övervintring.

Modersambället kallades det samhälle, som var avsett att övervintra. Vissa åtgärder vidtogas för övervintringen. Först och främst sådde man luska (Har fört beskrivit, hur man för övervint-

ringen svepte maten om kupan ö på alla håll.
 För flustret, men man måste
 under hela vintern vara nogg
 med luftningen av kupan.
 Under vintern hade man bredd
flustret — mindre under våren
 och sommaren. Starka samhäl-
len fisk övervintra — brugs
 slaptades. Jag kommer ihåg
 från min barndom, att en tor-
 pare — Petter Svensson i Klänstorp
 kom fram till gården — Gåsshult
 — om höstarna för att släpa
linn åt morfar, sedermera åt
 min far, sedan denne övertagit
 godset efter sin svärfar. Jag minns
 att Svensson grävde en ganska
 djup grop i marken, röktes med
svavel i kupan och istället var
 lina i jordhålet, där han
 röktes den till döds varefter

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Fgl. 14

han öste igen lälet. Jag vill även
minnas, att man kallade det, han
rökte upp, för svavelblomma.
Före tänkte man aldrig på, att en
sådan tillvägagångssätt måste
ha utgjort rena djurplågeriet.

Jag kommer också ihåg, när
dessa slaktande alltmåra börja
de upplära och man i stället
satsningens övergick till
att mata braga samhällen och
lata även dessa övervintra. Det
kan väl ha varit omkring 1910, då
jag var 6 år. Värdet längr fram i
tiden såg jag för första gången
namn och skalläddor. Jag minns
även, vilka diskussioner det kunde
de uppstå gubbarna emellan,
om det kunde betala sig att för-
ja det dyra sockret för att få

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Fagl. 14

behålla vid samhälle, och många
gen monade, att det faktiskt
var större idé att, som förr, bara
slakta bina i st. f. att bosta på
den dyr föda under vintern.

Om binas vintervila sade man:
"bina sillas i drake" (d. v. s. "dvala")
På våren, när solen började
värma, och bina gjorde sina tre
vand, litet larva och valhänta
glykförsök ut i det fria, sade
man, att bina orner ve (d. v. s.
"ornar vid" = "repar sig"). Men lund-
rade den gjorde man inte, säger
David, "ty i stället behövs de väl
komma ut och rensas sig".

Binns fiender var de s. k. tjuv-
bina (d. v. s. tjuv-) från andra sam-
hället eller kanske rent av vildbin,
och härom ha vi läst i det föreg.
i kapitlet "bin".

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Frgl. 14

Fåglar — speciellt lalgotas kom-
mer fram och knaspar med näb-
ben på flusterbrädan, vad en
del bin kommer ut för att se
efters, vad det är i färde. Men de-
ras "förtjenhet" kan bringa som
döden i en fågelnäbb, ty särskilt
lalgotas är förtjusta i bin.

Vaxmal är en av binas fien-
der, men numera skyddar man
dem mot denna medelst para-
dechlorobenzol. — Yngelbröta är
en annan fiende, som man måste
skydda bina mot genom
noggrann rensning, spållning
eller bokning av Bupanus iure,
och härav har ju redan ordat.

Likaså som utsöter, som krävs
rengöring för med soda och hett
vatten — men med senatrium.

Rättor är binas fiende som drillar
 förars. Mot myror sätter man föra bänb
 beenen i burkar fyllda med rättor.
Flyglambret eller majsjuks, eller
 — som det numera heter nochoma
 var en av biets sjukdomar.

Ät bina har både polis och
 fläktare, som flyger omkring i
 kupan och fläktas med vingerna
 för att hålla luften ren, det
 har jag hört talas om, men det
 är väl något, som senare tidens
 biodlare kommit underfundna
 Poliserna lugger inbräktare, såsom
 tvestjärtar, myror m. fl.

Skattningen var det sätt, på
 vilket man tillgodo gjorde sig
 honung och vax. Skattningen
 skedde i, vad man föra kallade
översätser men nu skattlädan

När denna kom till - se det föreg!
 Den äldsta skällningen var den, då
 man tillvaratog hornungen di-
 rekt i skogen - man skällade
 vildbin - man hade också, att man
 "skällade vildhornung", och vi ha
 läst om, hur David många gånger
 skällat humlebo på hornung, var-
 vid han direkt såg ut bakorna
 den allra ädlaste hornung. Det var
 dessutom ett pojkröjls förr. Med tom-
 bins kom så metoden att slakta
bin för att skatta kupan. Den
 metoden kallades antingen slak-
 ta bin - röka bin - röka i hjäb-
 bins eller svavla bin. Vi ha del-
 vis sett, hur detta tillgick. Man
 kunde använda sig av trasor, be-
 strödda med svavel och tända på
 detta. Peter Svensson i Månstorp

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

brukade sätta kupan öfver bigroven
 och från topphålet på kupan
röka ut bina i jordhålet. Den
 metoden beskrev också här om-
 dagen biödlaren Herman Jo-
 hansson i Mörtfors i V. och lit-
lade: "Det har du väl sett så
 många gånger i din ungdom".
 Och visst hade jag det. Må mor-
far och far hade bina. (Se i nästa sida.)
(om skällning!)

Särskilt namn på horungs-
fyllda kakor var kokhorungs-
kakor, och namnet på de ka-
kor, som var fyllda med larver;
 var yrgekkakor.

Man skilde på den något
 mörkare — skarpare gul färgade
 horungen från ljung och
 kallade den för ljunghorung
 eller hösthorung, och den som

från det s. k. sista ljungdraget
 — och den något ljusare från
 sommarens örter, vilken man
 kallade ljus honning eller som-
marhonning. Dessutom skilde
 man på förseglad och öfär-
seglad honning, inman det blev
 så, att saluförd honning skall va-
 ra förseglad. Den förseglade ho-
 nungen ansågs lämna garan-
 ti — åtminstone säkrare — på,
 att honningen var ren och fin.
 "Den bästa honningen", säger Da-
 vid, "är den sammansblandade"
 — d. v. s. hälften mörk och häl-
 ven ljus, alltså från både sommar- och höst.
 David nämmer om skällning, vil-
 let för förekom såsom bislakt.
 "Man skällade bina med het vatten,
 men då det förekom, att de levde
upp igen, var det stort djurplågeri."

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Fgl. 14

Honungens skiljande från kakor-
na berättas fru Ekholm om:

"Man skirade kakorna genom en
påse, som var "vävd utänds" (d. s. s.
den var vävd sul. den gamla väva-
reternen "en i tand" = en tråd
emellan vävskedans tändes vid upp-
sättningen av väven, varvid påsens
vävnad blev lagom glas för honungs-
skivningen). — Själw minns jag,
hur min mor — född 1870 — bruk-
ade skira honung, och sådana
honung kallade hon antingen
skivad honung eller skirhonung,
även skird honung. "Före skivnin-
gen plockades ynglarna bort från
bakorna — så gott det nu gick"
berättas fru Ekholm, "man man
kunde få se, hur det i många
hem slarvades med detta, och

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

Den hönningen ville man helst
slippa äta. Hakorna skulle vär-
mas, för att hönningen lättare
skulle rinna igenom väven.

Ljälvornen hönning var så
god som senare tidens slungade
hönning. Innan man krama-
de hakorna i påsen, kunde
man stöka svindes den, för att
det skulle gå lättare att sedan
få ut hönningen. En annan
metod var att kavla hakorna
på bräde och gå så sätt pressa
ut hönningen.

Slungning är ingen ålder-
domlig metod, ty den började
användas för endast 40-50 år
sedan. Numera användes man
snarast hönningsslunga.

Före kramningen sorterades ka-

korna i honningskakor och yngeb-
kakor, vilka senare ju var de sämsta,
 eftersom man ej kunde använda
 dem, förrän man beprövat dem
 från ynglen. Efter kramningens
 sökte man utvinna mera ho-
 nung ur väset genom att upp-
 värma det. Denna efterskörd
 användes man till limos, och
 det, som var kvar i påsen, använd-
 de man till bidrieka.

Väset framställdes genom att
 man smälte ut kakorna —
 eller eg. de krossade kakorna —
 och göt smältan i kär. När man
 sedan vände upp och ner på
 kärlet och slog ut "vackbakar" se-
 den den stelnat, lade den på
 lats form. Men vid kjälva smält-
ningen lade man skirat ifrån

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark, 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

"kråtomå", som man sj. använde,
 vad jag vet. På min födelsegård
 fanns alltid vak förvarat på
 vinden, och det användes till oli-
 ka ändamål. ("kråter" säges ej i nu.).

Vaxets användning. De raster,
 som återstodo, sedan man fram-
 ställt vaxet' hade olika benäm-
 ningar såsom knucke (d. v. s. 'smulor'),
göt (d. v. s. 'oanvändbar snövris' ol.
 'skräp') m. pl. krick skand, om vilken
vaxstapeltidverking, jag en gång
 gjort uppteckningar, kallade 'vax-
 raster' för "sjet" (d. v. s. "skot" =
 "skit i betydelsen skräp"). Krick var
 var vaxstapeltidverkare och lärde
 upp konen, vilken i sin tur lärde
 upp sina söner, av vilka den
 yngste - Minger i 60-årsåldern -
 ännu följdes denna tidverking.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Fgl. 14

Hos Erik Sand var dagarna förojil
 alltid stor tillslutning av nyfikna,
 som villo se den gamla vusta-
 jelframställningen, och ävens jöy
 var med sina försäldrar, då
 jöy var barn. Mor upptäckte oä,
 att Sand fört sina anteskinn-
 gar angående mottagandet av
 var från beställare på försäts-
 bladen till en gammal postil-
 la. Där stod bl. a. följande an-
 teckning: "Andersson på Hennö
 4 B (Skälgrund) var - sket i botten"
 (d. v. s. skit i botten). Härav kan man
 sluta, att bemälate Andersson på
 Hennö inlämnat ille rensat var,
 och att hans vustoplar kommit
 att bli därefter, varför han hade
 sig själva att skylla. — Många läm-
 nade årligen in var till Sand och

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Figl. 14

fisk vasslappar till jul. Under förra världskriget, då inga ljus fanns till julgranens, använde vi vassljus, tillhäftade i lagom längder och man tog dem så så mycket för länge, att man kunde se nederändan så var bring granens gren och blänna. Fast ljuset ty det var för smalt att sätta i vanliga julgranens ljuskäppor. Man man fick då pasta ljuset nog, så att de inte fick brinna ända ner till grenen, då eldsvåda kunde uppstå. — I gammal tid gjordes stora kyrkljus av vax. Vinn man gjorde så slags dragplåster, vari var ingisk. Jag tror, att också beck och talg ingisk som ingredienser. Men vi får in en stiska bok. — eller man får någon bukna,

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
SMÅL.

Frgl. 14

Så tog man en knivsnod av denna
 vävplåster och brödde ut det på
 en liten bit linne samt lade
 på det onda. Fuktens var, och plåst-
 ret drog ut både sliska och var.
Spomakare användes ännu i dag
 väskaka på skodisken (skotavlän),
 och den har de till att sliska sy-
 len i för vart stygn, de tar med
 bokträden. Då gick nållingen lätt,
 och förmenen blev stark och tät.
Skräddare vävade tråden och ha-
 de därför alltid en bit väv till
 hands, genom vilken de drog trå-
 den en par gånger. Det sig jag
 som barn hos en gammal
 man - Skrädder viskas i Viske-
 rum - när denne skulle sy mig
 en s. k. retarock (d. s. ytterrock)
 man talade om Spomakarret
 och Skräddarvæ.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark, 1961, MISTERHULT
 SMÅL.
 Frgl. 14

Till lätning av besöksstör-
 lar användes var, tjära och talg
 sammansmälta. Man kallade
 det för skosmjörja. F.ö. användes
 var till många annan sorts lät-
 ning, och på gårdarna fanns all-
 tid varskåp till hands. I gam-
 mal tid användes vassigilb i s. f.
 senare tiders lack. Det går knappast
 att uppräknat alla, var till variet var
 användbart. Självt innehåller jag en
 ännu icke utbränd varskåp som
 minns efter gamla tiders bekyning.

Skonungens användning var
 mångfaldig. Som störningsmedel
 vid matlagning har den genom
 tiderna haft den allra största be-
 tydelse — särskilt vid tillagning av
 s. k. binns, som bestod av lingon
 och rågrjöv, och nästan dagligen

Landsmålarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Frgl. 14

användas i hushållet till efteråt.
 I st. f. smör på bröd har också
 honning använts. I min förgäld-
 räknen försöker oftast en ^{skäl} ~~skäl~~
~~med~~ med honning på kvälls-
 matsbordet och man använder
 så iske smör på brödet. Även så
 sättes det ibland fram honnings-
 kakor på en tallrik, och var och
 en fick då taga för sig efter be-
 lag. Man fick då taga en stycke
 på gaffeln samt suga honning-
 us kakor. Man dessa kakor be-
 stod av prima honning och nästa
 vara helt fria från brynig. Om
 någon först tog smör på brödet
 och bredde honning därpå, sade
 man i gammal tid, att han
 "tvosorlades", och det ansågs glu-
 pret och ofint - ja nästan syndigt, ty

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

endast videra borde det vara. Vid
bryggd av k. k. bidriska med jäst
 användes honning som huvudin-
 grediens. Fru Johholm uttalar, att
 man då tog det som var kvar
 i den tyggpåse, man haft att ski-
 pa honningen igenom. Hela
 påsen lades i vatten att "dra ur".
 Sedan kokades vätsket och skum-
 mades väb. När det var ljummet,
 lade man i jäst och lät så bryg-
 den stå och jäsa i 8 à 14 dagar.
 Bidriska förekom alltid som dryck
 vid tröstningarna, och det ansågs
 "renta halsen" efter allt logdanus.
 David uttalar, att detta dricka
 kunde vara så starkt, att de tröst-
 bandet många gånger blev stå-
 diga på benen. Det var må-
 lända en reminiscens av vikin-

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Figl. 14

gammal rijsöl. Direkt rijsölbrygg
 har väl knappast förekommit
 på hundratals år - i varje fall
 inte i mannaninne. Val-
 borgsmässvaftens drack man
 förs "mjerg i beuen" med bidriska
som medicin. Förekom ho-
 nung - särskilt vid förkyl-
 ning, då man kokte upp rijsöl
 och blandade honung i samt
 rörde ut denna. Den sedan
 drycks skulle drickas i hetaste
 laget, sedan den sjuka går till
 sängs. Det var bl. a. min mors
 radikalmedel. I st. f. rijsöl
 kunde man baka vatten och
 dricka honungsvatten i sängs
 fall. Men helst skulle det vara
honungsmjöl. Hosta dämpades
 och man fick svett ut, varefter

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

man tyfles på sig tovt undan
 för undan, och på så sätt drövs
 sjukdomen ut kroppen. Tyfda
 fötter botades med honning ge-
 nom ingnidning. I alla tider
 har honning antals vara starkan-
 de och lässamt och fått ingå
 i många kurer.

Förvarning av honning sked
 de förr i stenkruken (stenkruken),
 man senare tider har väl glas-
 burkar mera använts. Man
 band på starkt s. k. snörpap-
 per som lock över kruset. Om
 några åtgärder vidtog för att för-
 hindra, att honningen försök-
 rades, vet ej fru Ekholm. I stället
 uttalas hon, att det s. o. m.
 fanns de, som särskilt efter-
 frågade "grynig honning", ty den

Landsmålsarkivet Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

var särdeles god, och "inte alls säu-
re än vanlig homning". Senare
i tiden används man i st. f.
"gynning" ordet kandiderad. Sedan
homning användes ad bokras
med. "Om homningen rördes
flitigt," säger David, "så försock-
rades den inte."

Two med bio ansåg man
konliga människor framför
andra ha. Sådana personer kal-
lades leikung. Two riktig biskung
hade two med all vad biskötsel
hätte - från det de Storskade den
Vilda Brännens etc i Skogen,
och till de skästat dess homning,
sedan den blivit tumbio. Two bi-
kung arbetar lugnt och metro-
diskt med många små knep.
Mina tycks flokka sig till honom,

Landsmålarkivet: Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT

SMÅL

Fagl. 14

och de stiskas honorn ruto - i
varje fall går han sig - ofta
med vilja - immuns mot bistic
just genom att låta sig stiskas.

Skittade bisvärmars ansågs vara
särskilt turliga - även så sådana,
som lämnades bort till hälften
bruk, vilket i M. benämnes
lste bi (ej 'lotta') och ordet byf-
tar väl på "lotta" av 'lott'. Priso-
ren kunde gå bort med ägaren,
då denne dog. Vinn far - b. ex. -
hade ruto samma tus med bina,
som min morfars, av vilken
han ärvt bina, sedan han ^{var} gått
läsas. Fru Ekholms far, som
ansågs vara en stor bikning på
sin tid, hade ända upp till 52
bisamhällen och hade tus med
santliga och skördade verhörd

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
Gunnar Skogsmark, 1961. MISTERHULT

SMÅL.

Fgl. 14

med honning. Han sålde honn-
gen i lös vikt i mjölkspann.
En av öfverarna gjorde hand-
skivad honning. Vikningens
mann var Lars August Mag-
nusson. "När han dog, gick bi-
turus bort," säger fru Ekholm.
"För enda samhälls blev kvar
sedan, men med det samhäl-
let gick ju ju sedan godtur
och har sedan dess odlat bin
i all min tid - upp till 26 sam-
hällen. Det var ändå bara precis
hålltet av min fars samhälls-
antal," slutar hon.

"Det skulle kunna bli en hel bok
om minn äventyr med bin," säger
David, "jag har ju tagit många
barnnas direkt i lagarna och
stokat dem och därigenom fått

många kg. korning i mina dag.
 Jag har också många gånger bli-
 vit efterskikad av andra bi-
 odlare, när de står i bryderier,
 och jag har varje gång lyckats
 blara ut situationen åt dem,
 så att de kunnat rädda både
 bin och korning. Sådant blir
 en vana med tiden, men från bör-
 jan hade jag goda lärarmästare
 i gamla beprövade bikungor,
 som gärna lämnade ut sina spe-
 ciella knep vid olika situa-
 tioner, ty att det kan bli ganska
 brydsamt ibland, det vill jag
 inte sticka under stol med. Men
 man får aldrig lå handfallen, ty
 både bin och deras produkter är
 dyrbara ting, och det lå, att man
 vårdar sig om bin med stor för-

Landsmålsarkivet. Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark. 1961. MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14

bibliskt och hämtar till deras
 egendomliga levnads sätt och sam-
 hällsliv. Det är med bin som med
 andra levande varelser: Visar man
 dem kärlek och god omvårdnad,
 så gör de i gengäld allt, de kan,
 för att vara vdelarna till lags, och
 de blygas inte, när man tager
 de-ns samlade skatter - bara
 man ger dem nytt förfäste
 igen - och god grund att börja
 bygga på nytt. Det har varit
 både min och min lustrus stora
 lust och glädje här i livet att
 odla bin. Det är ett både intres-
 sant och spännande arbete, som
 kräver sin man, särskilt beträf-
 fande de ständiga observationer
 av bisamhällena, man måste
 "företaga", slutar biblunge David
 Joholm.

Landsmålsarkivet, Uppsala 24656
 Gunnar Skogsmark, 1961, MISTERHULT
 SMÅL.

Frgl. 14